

Bergmästarämbetet, riksintressen och hushållningsbestämmelser

Inför beslut om bearbetningskoncession

Det verkliga utfallet, alltså inbetalda pengar, av mineralersättningen är idag 0,2%. Av detta får staten en fjärdedel, alltså 0,05% av värdet av årets brutna malm.

När den förra gruvlagen infördes 1974 ansåg politiken att privata gruvor skulle ge 50% av sina intäkter i mineralersättning till staten. 2013 anser politiken att en höjning av mineralersättningen skulle vara negativ för gruvnäringen.

Statliga Tillväxtanalys anger vilka förutsättningar som påverkar det lokala näringslivets konkurrenskraft och ekonomiska aktiviteter.

“ Kvaliteten på offentlig service och myndighetsutövning

“ Tillgången till infrastruktur

“ Inställningen till entreprenörskap och möjligheterna att utveckla affärsidéer

“ Utbildning och humankapital

“ Näringslivets sammansättning och förekomsten av kunskapsspridning

Med ökad kunskap ökar också insikten av värdet på vår livsmiljö.

ska Bergmästaren väga miljöbalkens kap 3 och kap 4. Då ligger berggrundens förutsättningar för mineralutvinning i ena skålen och all annan användning i andra skålen. Var området ligger, vad som finns och vilka behov som finns väger tungt. Markområden med värdefulla mineral ska också skyddas mot ingrepp som försvårar tillgång till resursen. Lagstiftningen gäller all verksamhet vars påverkan på mark och vatten, alltså jordytan, ”inte är försumbar”. Det är, enligt Miljöbalkens hänsynsregler i 2 kap, områdets långsiktiga, bästa och mest lämpliga användning som ska vägleda Bergmästaren. Hållbar utveckling ska ges företräde.

Motstående intressen ska förhandlas. Samråd ska hållas med exempelvis aktuell länsstyrelse. MKB, miljökonsekvensbeskrivning, ska upprättas. Effekter på fysisk miljö, kulturlandskap och påverkan på människor, mark och vatten ska identifieras. Bergmästaren ansvarar för att skapa ett brett beslutsunderlag. Andra parametrar är områden för riksintressen. Sådana kan pekats ut av instanser som naturvårdsverket, sametinget och SGU. Ett riksintresse får inte ”skadas påtagligt”.

I grusammanhang sker dock sådana skador, sett utifrån andra riksintressen och användningar. Bergmästaren äger då rätt att besluta upphäva ett riksintresse baserat på naturvårdsintresse. Därmed faller lagstiftningens krav på att undvika ”påtaglig skada”. I praxis tappar därmed hushållningsbestämmelserna i lagstiftningen sitt värde. Försiktighet och hushållning med jordens resurser, enligt Miljöbalken och dess förarbeten är däremot analogt inget argument i en eventuell rättsprocess där exempelvis Naturvårdsverket har en annan uppfattning än Bergmästaren, som alltså kan undanröja hinder som är motstående för den som ansöker om bearbetningstillstånd. Staten kan därmed sägas ha givit mineralnäringen en lagstiftningsmässig ”gräddfil”. Utan att gå närmare in på motiven är opponenter idag hänvisad till ett annat begrepp än ”påtaglig skada”. Istället framstår ett begrepp som ”av väsentligt allmänintresse” mer användbart, framför allt över andra lagstiftningar som plan- och bygglag samt icke juridiskt bindande dokument som kommuners översiktsplaner. Swemin, den svenska gruvnäringens intresseorganisation, säger att en damm byggs tillsammans med staten. De anser utifrån det att ett damm haveri är att jämföra med en naturkatastrof, för vilken staten har ansvar. De anser också att svaret ska ha en borte tidsgräns, med motivet att gruvnäringen är ett samhällsintresse. Gruvverksamhet medför alltid stora ingrepp i miljön och en total omdaning av landskapet, för all framtid, och på djupet. Lagstiftningen hanterar nästan uteslutande verksamhet och påverkan ovan jord. Bergmästarämbetet gör ingen bedömning av samhällsnyttan inför bearbetningstillstånd.

Lokalt utfall av gruvnäring

Gruvnäringen sysselsätter 8000 personer

och så finns det omkring 30 000 människor i indirekta sysslor i Sverige. 100 gruvjobb ger erfarenhetsmässigt ca 20 lokala anställningar, plus indirekta arbetstillfällen¹.

Vem betalar katastrofen?

Gruvor finns för att aktieägarna ska tjäna pengar. Vinster och samhällsstöd ska maximeras. Kostnader och ansvar minimeras.
Miljö, infrastruktur och lokalbefolkning är kostnader.

När dammen brast i Aitik Gällivare för Boliden AB kunde åklagaren inte hitta någon som varit försumlig. Polis och åklagare utreder så långsamt att brott knutet till gruva normalt preskriberas. Det inspirerar å andra sidan tillståndsgivande myndigheter att preemptivt vara tydliga i sina villkorsformuleringar. Rättsprocesser går långsamt även om de forceras, speciellt i jämförelse med hur snabbt bolag går i konkurs eller byter ägare. I gruvsammanhang finns de flesta ägare utomlands, ofta i komplicerade bolagskonstruktioner och upplägg.

Däremot sker vandelsprövning inför utökade miljötillstånd. Det är en underskattad implicit faktor. Bolagen undviker därför att hamna i rättsprocesser, oavsett utgång, trots att det är lättare att bli dömd för att lätta på trycket mot en husvägg än att ha orsakat omfattande utsläpp, hundratals gånger över nivåer som anses livshotande, av skadliga ämnen från gruvor.

Vi betalar för 300 gruvområden

År 2010 var omkring 70000 personer sysselsatta inom miljösektorn. Av dessa arbetar 25% med avfallshantering och ca 10% med återvinning av material

Statens långsiktiga gruvansvar kostar stora pengar för alla skattebetalare. Den berömda Falu koppargruva har funnits sedan 1500-talet. Totalt har här 30 miljoner ton malm tagits upp. I Aitik togs 35 miljoner ton malm upp 2012. Först år 2000 inleddes via ny lagstiftning ett lagstadgat arbete med att koppla förebyggande miljöarbete till gruvnäringen. När det gäller uppstädning efter gruvverksamhet pågår en flitigt utbyte av åsikter mellan eventuellt kvarvarande ägare och staten. Gruvnäringen vill alltid ha den billigaste lösningen. Ibland fungerar den bra, i alla fall momentant.

What people? What voice?

The word 'lobbying' doesn't exist in the Blythe Weigh dictionary. If you need to 'lobby' to change policy then you are already too late. We formulate and implement discreet influencer programmes for our clients in order to help them shape policy, regulation and legislation before it happens. We work with in-house government relations teams and external think tanks to help build public support and generate a better understanding of our clients businesses within government audiences.

Lokalbefolkningens åsikter i gruvsammanhang är normalt betydelselösa. Människorna är få i glesbygden. Gruvlobbyn har kontakt direkt in i regering och statsledning. Ansiktslös utländsk miljardavkastning ställs mot lokala ideella krafter.

Glesbygdens människor blir inbördes ovänner i sina strider för visionen om ett bättre liv. Utan att förstå det tappar lokalsamhället sin röst. Då återstår endast offerskapets bekvämlighet. Ett Londonbaserat lobbyingsföretag verksamt i Norrbotten beskriver på sin hemsida sin affärsmetod så att allt förarbete sker i det tysta. När gruvan kommer till byn förväntas således kommunalpersonerna bocka och le, kanske som i visan².

Juridik och kunskap som verktyg

Tyckande är en sak och kunskap är en annan. Förtroendet för Naturskyddsföreningen ger en röst som samhället vill lyssna på. Vi ska alla förvalta rösten med eftertanke och kunskap. Det är var medlems ansvar.

¹ Smutsiga miljarder, Arne Müller 2013

² När bolaget kom till byn, av Mikael Wiehe 1977

Synsätt inför framtiden

Bergsstaten ingår från 1/1 2009 i SGU, myndigheten statens geologiska undersökningar.

Process och handläggningstid för att er-hålla bearbetningskoncession är ca 13 månader. Av den tiden ligger ärendet hos Bergsstaten under sju veckor.

SGU grundades i mitten på artonhundratalet och har till uppgift att samla och sprida information om beskaftenheten hos Sveriges mark och vatten.

Samhället kan ha flera synsätt in i framtiden³:

1. Sverige ska med riktade stöd till gruvnäringen skapa förutsättningar för jobb.

2. Gruvning är nödvändig men den ska bära sina kostnader samtidigt som den är till nytta för samhället.

3 Svensk gruvning ska drivas av konkret samhällsnytta och demokratiska målsättningar för ekonomi, människor och miljö.

Ur miljöns perspektiv är opinionsbildning och kunskapsspridning om gruvbranschen av vikt. Mycket av detta drivs idag ideellt, oftast med god träffsäkerhet. Media gör sitt arbete under sina villkor. Den kritiska granskningen är livsviktig. Det är också viktigt att resultatet av granskningen hela tiden når fram, även till dem som inte vill höra.

Säkerhet utan värde

Högsta domstolen har i mål T5420-08 beslutat att gruvbolagens form för ekonomisk säkerhet inför återställning efter gruvverksamhet är valfri. Därefter säger Mark- och miljööverdomstolen M9761-08 2012 att borgen i moderbolag inte kan användas och att substantiella tillgångar i dotterbolag inte kan säkerställas som garanti. Hur säkerhet för återställning ska säkerställas är därmed fortsatt oklart.

Skuldsättningsgrad

Gruvbolag har ofta skuldsättningsgrader på 150-200%. Högre kan skrämja finansärer. Privatboende i storstäder kan motivera 500% som motsvarande siffra. En genomsnittlig svensk medborgare har idag 170% skuld i förhållande till sin disponibla inkomst, enl Riksbanken.

Staten ger verkligt långa krediter

"No human presence in production areas" är kärnan i ett framtidskoncept där driftspersonal finns långt från gruvområdet. Kontrollcentraler kan placeras jorden runt - på platser där personalen har dagsljus. Så blir framtidens gruvjobb.

Ett gruvbolag kan sägas låna marken av staten. Bolaget lånar av kreditmarknaden med kredittider på 3-4 år. Gruvors intäkter varierar kraftigt; så längre till lånen kopplade säkerheter vill marknaden inte tro på. När det gäller att säkra resurser för återställning ger samtidigt svenska staten kredittider på 20-30 år utan att kräva solida garantier som säkrar att det finns pengar den dag återställningen behöver göras.⁴

Lagstiftaren har byggt det juridiska systemet för att ensidigt gynna gruvägare. Därmed är det lätt för gruvägare att skaffa pengar för att tjäna pengar. Tänkbara lokala ägare, till exempel Norrbottenskommunerna tillsammans, kan driva gruvor. Då skulle vinstmiljarderna tillfalla lokalbefolkningen. Lagligt, enligt SKL.

Norrbottens läns *Inspel till en ny mineralstrategi*

kom 2012 från dåvarande landshövding Per-Ola Eriksson. Där talas om vikten av ett samlat perspektiv och visionen om *the Green, Lean, Safe and Invisible Mine* och konceptet *Smart Mine of the Future* som utgår från *No human presence in the production areas*.

I inspelet vill länsstyrelsen att samhället storsatsar på utbildning, forskning och stimulans för att möta gruvindustrins förväntningar. Inget sägs om lokal vinst.

3 Thomas Müller 2013, Smutsiga miljarder

4 Thomas Hartman, 2010. Prof, Ekon. dr. redovisning och finansiering: utlåtande gällande Boliden Mineral AB:s förslag till moderbolagsborgen

Smutsiga miljarder

"The difficulty lies not so much in developing new ideas as in escaping from old ones..." - John Maynard Keynes

Näringsdepartementet visar

heter en bok utgiven sommarn 2013 av SVT-journalisten Arne Müller från Umeå. Boken tar inte ställning för eller emot gruvor utan beskriver naket hur ansvaret för miljöfrågor och miljöskador vid gruvverksamhet hanteras av Lagstiftaren. En springande punkt författaren anger är att gruvbolagens ägare ofta byts, att konkurser är vanliga och Bergsstaten regelmässigt godkänner gruvprojekt vars ägare ibland inte ens klarar uppstarten av en gruva. Det drabbar miljön och tillför samhället stora kostnader under lång tid. Boken ger flera exempel.

MIFU som aktör och vision i samhällsbygge

att investeringarna i prospektering⁵ i snitt har legat på under 200 mkr fram till 2004. Därefter har investeringarna närmast fyrdubblats till ca 800 mkr. En drivkraft är att staten vill *trygga råvaruförsörjningen för Europas framtida välbefinnande och minska importberoendet*.

Gruvbranschen i Sverige blickar aktivt mot framtiden. Det görs i rader av olika projekt vilka har stöd från och finansiering av Sverige och EU. Ansvar för personal, miljö, samhällsbygge och vinst vävs ihop.

En feasibility study gräver djupt

Gruv- och mineralindustrin bygger system för att utföra arbetet. Feasibility studies är ett ordnat sätt att bygga kunskap för att kunna motivera vinsterna som följer av att införa nya sätt att arbeta och tänka. Studierna används inom olika områden och har olika noggrannhet. Luleå Tekniska universitet profilerar sig i gruv- och mineralforskning. Gruvbolagen samarbetar med framtidsstudier. Ett exempel är Rock Tech Center, RTC⁶.

Nytänk i gruvnäringen kräver utrymme i vinst

På 1970-talet, då nya gruvlagar infördes, ville socialdemokratin ha 50% av utländska ägares vinst. 2013 försvarar politiken 0,05% statlig andel i vinsten, för nya gruvor.

Framtidens gruvor går under jorden

Den fjärrstyrda gruvan i RTC:s framtidsvision styrs från kontrollcentralen. Kanske byggs den djupt under huvudstaden, på större djup än idag. Sensorer, kameror, ljusstolkning och fjärrstyrning möjliggör att arbetet bedrivs kontinuerligt. Driftpersonalen placeras geografiskt så, runt jorden, att alla arbetar dagtid. Det finns inga människor där produktionen sker. Diesel är förbjudet. All utrustning är elektrisk och de mekaniska kraftsarnas sensorer känner var de värdefulla mineralerna finns. Kvaliteten på gruvluften styrs endast för undvika explosionsrisker. Detta sänker energiförbrukning till en bråkdel mot när det fanns arbetare i gruvan. Maskinutrustningen underhålls i säkra valv under jord. Endast här, där människor arbetar, är luften förstklassig.

Gråberget separeras vid brytningen och deponeras direkt på plats under jord. Ämnen, som metaller, görs till färdiga produkter under jord eller i anslutning till gruvan. Förbrukningen av resurser, energi och transporter minimeras. Sammantaget ska den nya sättet att praktiskt utvinna mineraler skapa bra platser att leva på, både socialt och miljömässigt. Detta är speciellt viktigt om gruvan finns i anslutning till befintliga samhällen. Gruvnäringen arbetar långsiktigt både som samhällsbyggare och vinstmaskin. Framtidens gruvor ställer krav på hög utbildning och kompetens hos dem som sköter driften. Detta ska locka unga människor och utveckla regionerna på bredden.

Areella näringar som renskötsel, turism samt skogs- och jordbruk ska kunna stärkas. Dock krävs långsiktig hantering av prisfluktuationer och villkor. Det ställer krav på politiken och dess visioner för framtidens samhälle. Att ligga före är viktigt. Säker, effektiv och grön teknologi är intressant för hela världen. Branschen ser strategiskt efterfrågan i riktning mot Green Mines, Gröna Gruvor.

5 En hållbar svensk gruvnäring – skapar tillväxt i hela landet. Näringsdepartementet, regeringskansliet

6 Se www.rocktechcentre.se och SMIFU